

PETER TAKÁČ

TIEŽ HĽADÁTE PRED SPANÍM POD POSTEĽOU STRAŠIDLO KOMUNIZMU?

O AUTOROVI

Peter Takáč, slovenský levicový filozof, publicista a prekladateľ. Zabýva sa problematikou ideológie, mj. např. Slavojem Žižekom. Publikoval ve "Středoevropském magazínu pro kulturu a politiku" *Political Critique* (anglická mutace polské *Krytyky politycznej*) nebo ve slovenském *Novém slovu*. V současnosti píše pro deník *Pravda* a pro kulturně-společenský blog *Pole*. Spoluorganizuje přednášky a diskuse na sociální a ekologická témata s názvem: *Debaty o (ľudskej) spoločnosti*.

ANOTACE

Úvaha Petera Takáče o úskalích dekonstruktivního čtení marxismu v Derridově díle *Spectres de Marx: l'état de la dette*.

Sen ako realita v naostrejšom svetle

**STRANA SA VYTRATILA,
PROBLÉMY NARASTALI**

U Derridu vzbudil Marx záujem až vtedy, keď sa stal marginálnym. Zoči-voči „*Strašidlám Marxa*“, ako nazval svoju knihu o ňom, sa to dá považovať za opovážlivosť, ale vzhľadom na prebehnutý rozpad jestvujúcich socialistických krajín v tej dobe, i zbabelosť. Derrida však chcel zachovať len „ducha“ marxistickej kritiky bez historického materializmu, straníckych aparátov a proletárskej Internacionály (1). Hľadal teda akýsi socializmus bez socializmu, čo je čosi podobné ako chcieť

kresťanstvo bez existencie Boha, organizovaného náboženstva či zmŕtvychvstania. Projekt tohto typu je nemiestny asi ako chcieť od dekonštrukcie, aby poprela svoj odkaz na „*différance*“ (odlišnosť) a odsúvané významy slov, a namiesto toho hovorila bez dodatkov a odchýlok (2).

Po dekonštrukcii ostáva z marxizmu iba “neustále prichádzajúca” spravodlivosť, skeptik by povedal – tá istá nespravodlivosť, a vyratúvanie pozostalých problémov: 1. nová nezamestnanosť, 2. utečenci, 3. ekonomická vojna štátov, 4. protirečenie protekcionizmu a otvorenosti trhu, 5. zadlženosť, 6. zbrojársky priemysel, 7. šírenie jadrových zbraní, 8. etnické vojny, 9. drogové kartely, 10. medzinárodné právne zmluvy (3). Načo mal Derridovi slúžiť tento (určite nie kompletný) zoznam?

Derrida sa k dedičstvu marxizmu stavia tak, ako Hamlet (ktorého v knihe cituje) k duchovi svojho mŕtveho otca. Jeho trúchlenie sa však netýka samotnej smrti predka, ale toho, že sa nestal nástupcom, nositeľom jeho odkazu [Ahmad, A.: *Reconciling Derrida: ‘Specters of Marx’ and Deconstructive Politics*. In: *Ghostly Demarcations. A Symposium on Jacques Derrida’s Specters of Marx*. Verso London – New York 2008, s. 93-94.]. Témy marxizmu si totiž od 90. rokov uzurpovala neoliberalná pravica (pri moci od Reagana a Thatcherovej), ktorých už len korunoval neokonzervatívec Fukuyama. Podobne sa v Shakespearovej hre nástupcom na tróne nestáva Hamlet, ale prizerajúci sa Fortinbras.

NEPODMIENENÁ VOĽBA

K týmto vážnym problémom dnes pristupujeme stále rovnako – podľa požiadaviek trhu. Pod hrozbou katastrofy sme nútení schvaľovať záchranu bánk, pracovať za menej, voliť skorumpované strany, vysťahovať ľudí z ich domovov, vstupovať do vojny, schvaľovať väznenie, ničiť prostredie. Niet času zastaviť sa a pouvažovať, prebrať jednotlivé možnosti, vyskúšať iné riešenia, „treba konať, inak skončíme v katastrofe,“ hovorí sa nám sprava i zľava. Lacan to nazýval „vynútená voľba“, kým Kant hypotetickým imperatívom, označujúcim konanie podmienené účelom dosiahnuť nejaký cieľ. Ak sa chcete mať v budúcnosti dobre, ak nechcete, aby sme zaostávali za ostatnými krajinami, ak sa chcete zbaviť problémov... musíte robiť to a to. Pod tlakom týchto imperatívov prijímame i to, čo by sme normálne nedopustili. Za takýchto okolností postrádame nepodmienené konanie, ktoré sa robí samo pre seba, a ktoré Kant nazýval *kategorickým imperatívom* (4). Inak upúšťame od svojej ľudskosti, znižujeme štandardy podmienok pre život, zabúdame na dôstojnosť každého človeka. Sme nepriamo vyzývaní k potlačeniu civilizačných výdobytkov, čiže úrovne spoločenského vývoja, ktorého plody sami užívame.

Prečo k tomu dochádza? Ako náhle si jednotlivci (z)volia svojich zástupcov, stávajú sa súčasťou určitých stanovených štruktúr, sú reprezentovaní nimi. Lenin písal o týchto „zdanlivo bezvýznamných“ obmedzeniach kapitalistickej demokracie v súvislosti so stanovovaním podmienok pre voličov (určitá doba pobytu v zemi, vylúčenie žien...), prekážkami zhromažďovacieho práva, organizáciou tlače... (5) Podstatou marxovsko-leninského konceptu „*odumierania štátu*“ (6), ktorého jednou podobou bola demokracia, bolo aj narušenie obmedzení, ktoré deformujú legitímne hlasy, potreby a požiadavky ľudí. Na to, aby hlasy doľahli až na svetlo sveta a nestratili sa v ozvene, je potrebná ich (priama) prezentácia, nie reprezentácia, či reprodukcia skomolená diktátúrou trhových a liberálno-demokratických (skrátene buržoázných) štruktúr.

AKUMULÁCIA → PAUPERIZÁCIA

Z čoho vychádzajú tieto obmedzenia? Ústredným problémom kapitalizmu nie je prerozdelenie bohatstva, to tvorí "len" jeho sprievodný znak. Marx v *Kapitáli* píše: „*Je čírou tautológiou povedať, že krízy vznikajú z nedostatku platbyschopnej spotreby alebo platbyschopných spotrebiteľov. ... Ale ak chce niekto tejto tautológii dať zdanie hlbšieho zdôvodnenia tvrdením, že robotnícka trieda dostáva príliš malú časť svojho vlastného výrobku a že by sa tomuto zlu dalo teda odpomôcť, keby z neho dostávala väčší podiel, t. j. keby jej mzda vzrástla, potom na to stačí odpovedať, že krízy zakaždým pripravuje také obdobie, v ktorom sa mzda všeobecne zvyšuje a robotnícka trieda dostáva skutočne väčší podiel z tej časti ročného výrobku, ktorá je určená na spotrebu.*“

(7)

Pre bytostné prežitie systému je podstatné podriaďovanie sa zákonu akumulácie. Pracujúcim je dovolené mať vyššie platy, ak kapitál rastie, pretože bez ďalšej reprodukcie nemôže, tak ako parazit, prežiť. Najväčšmi sa kapitál akumuluje vo finančnej sfére - nadmerným investovaním do hodnôt aktív, namiesto do produkcie. Za dramaticky rastúcimi cenami, poháňanými neustálym nadhodnocovaním aktív, však nestíhajú dobiehať mzdy pracujúcich. Trh je presýtený nadakumulovaným kapitálom a investície ustávajú, pretože ich nemá kto, ani z čoho, platiť. Systém sa rozpadá a financie odrazu nie sú – nemá ich ani trh, ani spotrebiteľia. Zadĺžení ľudia sa musia vysekávať nielen z vlastných, ale i spoločných dlhov.

ZA MIER

V čase krízy, ktorá spomalila systém, sa potom vytvára tlak na jeho udržanie. Horúčkovitý, napumpovaný kapitál kope a hryzie vôkol seba, a pýta si nové koristi. Za týmto účelom je ochotný poštvať ľudí proti sebe, len aby prežil. Oligarchovia, mocnosti, politici dopustia, vyprovokujú, a zafinancujú vojenské konflikty na štátnej či občianskej úrovni. Budú podporovať strany a iniciatívy, ktoré ne/pracujúcich rozdelia. V tejto súvislosti stojí za spomenutie postoj Mao Ce-Tunga k vojnám: „Sme proti nim, no nebojíme sa ich.“ Vojny sú niečím, pred čím nás upozorňovali naši predkovia, sú tou jedinou vecou naprieč vekmi, ktorej sa má ľudstvo vystríhať. Organizovaný boj je nielen hrôzostrašný, ale zároveň hanbou ľudského rodu, na čo by sme mali pamätať hlavne na európskom kontinente. Ľudia síce vojnu nechcú, sú k nej však dohnaní kvôli záujmom mocných. Napriek hroziacej katastrofe videl Mao veci odvážne a optimisticky: „*Ak imperialisti rozpútajú stoj čo stoj tretiu svetovú vojnu, možno s istotou tvrdiť, že na stranu socializmu prejde ďalších mnoho stoviek miliónov ľudí, a potom už imperialistom mnoho miesta na svete neostane...*“ (8)

VOLIŤ NÁDEJ, KTORÁ JEDINÁ EXISTUJE

Žiadne voľby nie sú posledné. No v prvom rade by nám malo ísť o prelomenie bariéry buržoázných strán (prezentácia). V dobe, kedy sa dennodenne stretávame s cynizmom peňazí a moci, z ktorého niet východiska, sa potrebujeme vrátiť k ľudskej spolupatričnosti. Spomeňme, že pre Jacquesa Lacana nie sú sny útekem od reality (9), ale naopak predstavením si toho najlepšieho a zároveň najhoršieho, čo sa nám nasledovaním reality môže prihodiť. Sen je tak, paradoxne, realitou v tom najostrejšom svetle. Bez nádeje, dôvery a predstavivosti totiž klesáme na úroveň zvierat, ktorým ostáva iba strach a pomalé umieranie. Pretože desivé nie je pripustiť sen, ale nedokázať zaspať.

1

Derrida, J.: Strašidlá Marxa. Europa, Bratislava 2011, s. 65.

2

Eagleton, T.: Marxism without Marxism. In: Ghostly Demarcations. A Symposium on Jacques Derrida's Specters of Marx. Verso London – New York 2008, s. 86.

3

Derrida, J.: Strašidlá Marxa. Europa, Bratislava 2011, s. 74-77.

4

Zupančič, A.: Tarrying with the Imperative. In: [YouTube](#)

5

Lenin, V. I.: Stát a revoluce. Otakar II., Praha 2000, s. 104.

6

tamže, s. 105.

7

Marx, K.: Kapitál II. SVPL, Bratislava 1959, s. 429-430.

8

Mao Ce-Tung: O praxi a rozporu. Grimmus, Příbram 2011, s. 160.

9

Žižek, S.: How to Read Lacan. In: [lacan.com](#)